

ULUSAL SÜRELİ YAYINLARIMIZA ELEŞTİREL BAKIŞ

Yeşim Gökçe KUTSAL, Nurten KORKMAZ

GİRİŞ

Sağlık sorunlarının çözümüne yönelik klinik araştırmaları “iyi, güvenilir ve nitelikli” kılan başlıca özellikler; doğru ve bilimsel ilkeler doğrultusunda hareket etmek, yeterli eğitim, bilgi ve beceri ile donanmış olmak, organizasyona önem vermek ve iletişimi sağlamaktır.

Akademik ve mesleki yaşamda iletişimin temel taşlarını oluşturan süreli bilimsel yayınlar, araştırmaların sonuçlarının, birikimlerin ve denetimlerin paylaşılmasında en önemli rolü üstlenmekte ve adeta bir forum ortamı yaratmaktadırlar.

Bilim literatürü 1665 yılında İngiltere'de “Philosophical Transactions of the Royal Society of London” ve Fransa'da “Journal des Scavans” ile başlamış ve sayısı giderek artan süreli yayınlar ile bugüne gelinmiştir.

Prof. Dr.Yeşim Gökçe KUTSAL, Dr.Nurten KORKMAZ
Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon A.D-Ankara

Ülkemizde akademik ve mesleki çalışmalarının yanı sıra süreli bilimsel yayınlara da emek vererek ulusal sağlık ortamına katkı sunmayı ilke edinen özverili meslektaşlarımızın çabaları ile yayın hayatına devam eden dergilerin standardının yükseltilmesi, okunulurluğunun artırılması ve düzenli yayınlanabilirliğinin sağlanması noktasında farklı nedenlerle sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Bu araştırma; Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Uzmanlarının bakış açısından ulusal süreli yayınlarmız ile ilgili olarak yaşanan sorunların belirlenmesi ve bu görüşler doğrultusunda gerçekleştirilecek uygulamalar ve düzenlemeler ile dergilerin kalitesinin ve okunulurluğunun artırılmasına katkı sunulması düşüncesinden hareketle kurgulanmıştır.

MATERYAL METOD

Çalışma, Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon mektup listesine gönderilen toplam 20 soru içeren anketin gönüllü hekim katılımcılar tarafından doldurulması ile gerçekleştirildi. Ankette katılımcıların yaşı, ünvanı, halen çalışmakta olduğu kurum soruldu. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon uzmanlık dalı perspektifinden, akademik yükseltmelerde ulusal süreli yayınlara, ulusal dergilerin yayın sürecindeki aksamalar, danışmanlık sistemi, editörlük görevi, ulusal yayınlardaki eksiklik ve/veya yetersizlikler göz önüne alınarak çeşitli sorular yöneltildi.

Toplam 35 katılımcının gönderdiği yanıtlar Statistical Package for the Social Sciences SPSS 10.0 ile istatistiksel olarak analiz edildi.

BULGULAR

Çalışmaya yaş ortalaması 39.8 ± 7 yıl (27-54) olan 8 erkek, 27 bayan toplam 35 kişi katıldı. Katılımcıların % 22.9'u profesör veya klinik şefi, %37,2'si doçent veya şef yardımcısı, %22.9'u yardımcı doçent veya başasistan, %11.4'ü uzman %5.7'si

araştırma görevlisi idi. Çalıştıkları kurum açısından incelendiğinde %65.7'si üniversitede, %31.4'ü eğitim hastanesinde, %2.9'u özel bir kurumda çalışırken hizmet hastanesinde çalışan hiç katılımcı bulunmamaktaydı.

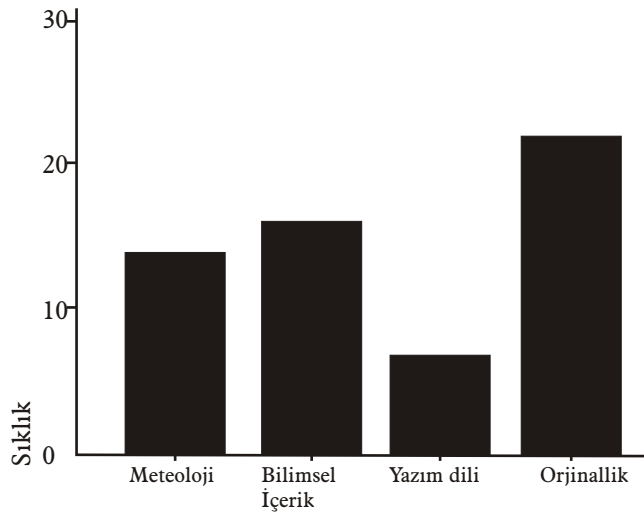
Katılımcıların %94.3'ü akademik yükseltme ve atamalarda ulusal süreli yayınlara göz önüne alınmasını istemektedir. Ulusal süreli yayınlara göz önüne alınacaksa uluslararası/ulusal yayın oranınının 3/ 10 (% 28.6) olması önerilmektedir. Ulusal dergilerin yayın sürecindeki aksamaların nedenleri bakıldığında; % 77.2 ile danışmanlık sisteminin yavaş işlediği en sık neden olarak belirtilirken, % 48.7 ile kayıt sisteminin yetersizliği, % 48.5 ile bilimsel danışmanlık dergilerin maddi destek bulamadığı, %37.1 ile makale gönderimi için ulusal dergilerin tercih edilmediği belirtilmektedir. %80 katılımcı dergilere gönderilen tüm makalelerin danışmana gönderilmesinden yanadır.

Danışmanların belirlenmesinde (% 62.8) ünvan ve (%62.8) editöre/yayın kuruluna yakınlık en sık aranan kriter iken olarak görülmektedir. %42.8 oranında konu ile ilgili klinik/lab/cerrahi deneyim-birikim ve yine %42.8 oranında popülarite/karizma danışman belirlemede göz önüne alınan ikinci en sık nedenler olarak belirtilmiştir. Yaş ise en az aranan kriter olarak belirtilmiştir(%2.9). Katılımcıların % 97.1'i iki danışmanın çelişen raporları karşısında tavrın üçüncü bir danışmana gönderilmesi şeklinde olması gerektiğini belirtmişlerdir. %94.3 oranındaki katılımcı danışmanlara standart değerlendirme formu gönderilmesini önermiş ve % 48.6 katılımcı danışman isimlerinin her sayıda yayınlanmasını uygun görürken % 14.3 katılımcı yılın son sayısında toplu olarak yayınlanmasını tercih etmiştir.

Katılımcıların %85.7'si editörlerin müdahale/düzeltilme yetkisi olduğunu ifade etmektedir. Dergi editörünün müdahale edebileceği konular sorulduğunda; katılımcıların %68.5'i dilbilgisi/imla hataları olabileceğini belirtirken, %57.1'i makalenin şekli formatı, % 48.5'i dili, %42.8'i bilimsel içeriği olarak tercihlerini

açıklamışlardır. Dergilerin fiziksel özelliklerinden % 60 oy oranı ile dergiyi yayınlayan kuruluş sorumlu tutulurken, %45.7 ile editör, %37.1 ile de yayınevi/matbaa sorumlu tutulmuştur. Katılımcıların %68'i yazarlardan kaynaklanan yazım hatalarının yazara geri gönderilerek düzeltilmesini uygun görürken, % 25.7'si danışmanın düzeltilmesini, %22.8 ise editör/yayın kurulu üyelerinin düzeltilmesini uygun görmüştür.

Ulusal süreli yayınlardaki en büyük eksiklik/yetersizlik % 65.7 oranı ile yayındaki orjinallik olarak belirtilirken, % 45.7 ile bilimsel içerik, % 40 ile metodoloji, %17.1 ile yazım dili olarak belirtilmiştir (Şekil 1). Davetsiz derlemeler için ise; %54.3 oranında yayınlanmasın denilirken, %45.7 oranında yayınlansın denilmiştir. % 60 katılımcı ulusal dergilerde yabancı dil danışmanının olması zorunlu derken, % 57.1 katılımcı etik danışmanının, %71.4 katılımcı ise biyoistatistik danışmanının olmasını zorunlu gördüklerini bildirmişlerdir (**Tablo 1**).

Şeki 1: Ulusal yayınlardaki en büyük eksiklikler / yetersizlikler

Tablo 1: Ulusal dergilerde spesifik danışmanların gerekli olup olmama durumları

DANIŞMAN	GEREKLİDİR Sayı(%)	GEREKLİ DEĞİLDİR Sayı(%)
Yabancı dil danışmanı	21 (%60)	14 (%40)
Etik danışmanı	20 (%57.1)	15 (%42.9)
Biyoistatistik danışmanı	25 (%71.4)	10 (%28.6)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bilimsel süreli yayınlarda bilim insanlarının çalışmalarını aktardıkları , çalışma yöntemlerinin tam açıklığı ile belirterek yinelenebilir veya doruluğu denetlenebilir konumda sundukları iletişim araçlarıdır. Ulusal süreli yayınlarmızın , tüm dünyada olduğu gibi ,belirli dönemlerde gelişmeyi gözlemek ve eksiklikleri ve / veya yetersizlikleri fark etmek için kendi kendilerini değerlendiren çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu çalışmada da Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon hekimlerinin ulusal süreli yayınlarmıza yönelik eleştirileri irdelenmiştir.

Araştırmada dikkat çeken noktaların başında; katılımcıların %94.3'ünün akademik yükseltme ve atamalarda ulusal süreli yayınlarmızın göz önüne alınmasını istemesi gelmektedir.Bu durum; ulusal süreli yayınlarmıza daha fazla özen göstermenin geçerli bir gerekçesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal dergilerin yayın sürecinde aksaklıklar oluşmaktadır ve bunların en önemlisi danışmanlık sisteminin yavaş işlemesidir. Bilimsel literatürün danışmanlar olmadan daha iyi işlediğini ifade eden otörler de mevcuttur ve bu yol ile bilgilerin ve düşüncelerin gecikme olmadan ilerleyeceğini ve paylaşılacağını savunmaktadırlar, fakat bu çalışmadan çıkan sonuçlar da, günümüzde hemen tüm dergilerde uygulanmakta ve geçerliliği artık tartışılmamakta olan;

danışmanlık sisteminin süreli yayınlar için vazgeçilmez olduğu düşüncesini desteklemektedir. Geçerliliği kabul edilmekle birlikte; danışmanlık sistemine yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Danışman seçiminde unvan ve editöre/yayın kuruluna yakınlıktan daha farklı kriterlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği görüşü hakimdir. Danışmanlar, konunun uzmanı olan, halen aktif olarak araştırmalar yapan ve araştırmacılığın sorunlarına hakim, zamanlamaya dikkat ve özen gösteren deneyimli kişiler arasından seçilmelidir. Danışmanlara standart bir değerlendirme formu gönderilmesi de hemen hemen herkesin hemfikir olduğu bir konudur.

Ulusal süreli yayınlardaki yetersizlikler/eksiklikler incelendiğinde en büyük eksikliğin yayının orjinalliği olduğu görülmektedir. Daha sonraki sırada bilimsel içerik ve metodoloji yetersizliği konuları gelmektedir. Bu eksiklerimizin farkında olmak ve bunlar için çaba göstermek ulusal dergilerimizin kalitesinin yükseltilmesine ve ulusal dergilerimize ilginin artmasına neden olacaktır. Biyoistatistik , etik ve dil danışmanının da süreli bir bilimsel yayının kalitesini artırmada önemli faktörler olduğu göz önüne alınmalıdır.

Dergilerin bilimsel içeriği yanında fiziksel özelliklerine gösterilen özen de önemli bir kriter olarak vurgulanmaktadır. Bu süreçte yayıncının yanında editörler kurulu üyeleri de birer araştırmacı ve okuyucu olarak katkılarını esirgememelidirler. Göz ardı edilmemesi gereken bir başka konu da okuyuculardan ve genç meslektaşlardan gelen değerli eleştiri ve önerilerdir.

Bilindiği gibi ciddi ve güvenilir nitelikteki süreli yayınların bilimsel arenada var olabilmeleri için gerekli ön koşullar; okunuluyor olmaları, içerdikleri bilgilerin kullanılıyor ve makalelerine de atıfta bulunuluyor olmasıdır.

Okunulurluğunu artırmanın temel koşulu; editörün, yayın kurulu üyelerinin ve yayınevi sorumlularının istekli, meraklı, iyimser ve gelişmeye, ilerlemeye yatkın

kişilik özelliklerine sahip olmalarıdır. Eğer dergiyi yayınlamayı üstlenen editör ve yardımcıları yaptıkları işten zevk almıyor ve her yeni sayıyı bir öncekinden daha iyi bir düzeye çıkarmayı hedeflemiyorlar ise, yayınevi yetkilileri kaliteli bilimsel süreli yayınların tıp ortamına olası katkılarının bilincinde değil ise; okuyucu kitlesinin ilgisi giderek azalacaktır.

Kaynaklar

1-Barron CM: Improve a student medical journal. Lock S (Ed):How to do it. Second Ed. British Medical Association. London,1985.pp:235-240.

2-Bishop CT:The literature of science .In: How to edit a scientific journal.ISI Press, Philadelphia, 1984,pp:1-8.

3-Christi Y:Editorial scientific publishing an evolving beast. Biotechnology Advances 2003;21:101-102.

4-Gökçe Kutsal Y, Atalay A,Özçakar L: İdeal bilimsel dergi, Yılmaz O (Ed):Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Sempozyum Kitabı, Ankara, TÜBİTAK, 2004.s: 245-250.

*TEŞEKKÜR

FTR-Türk Yahoogroups yolu ile çalışmamıza katkı sunan tüm meslektaşlarımıza teşekkürü bir borç biliriz.